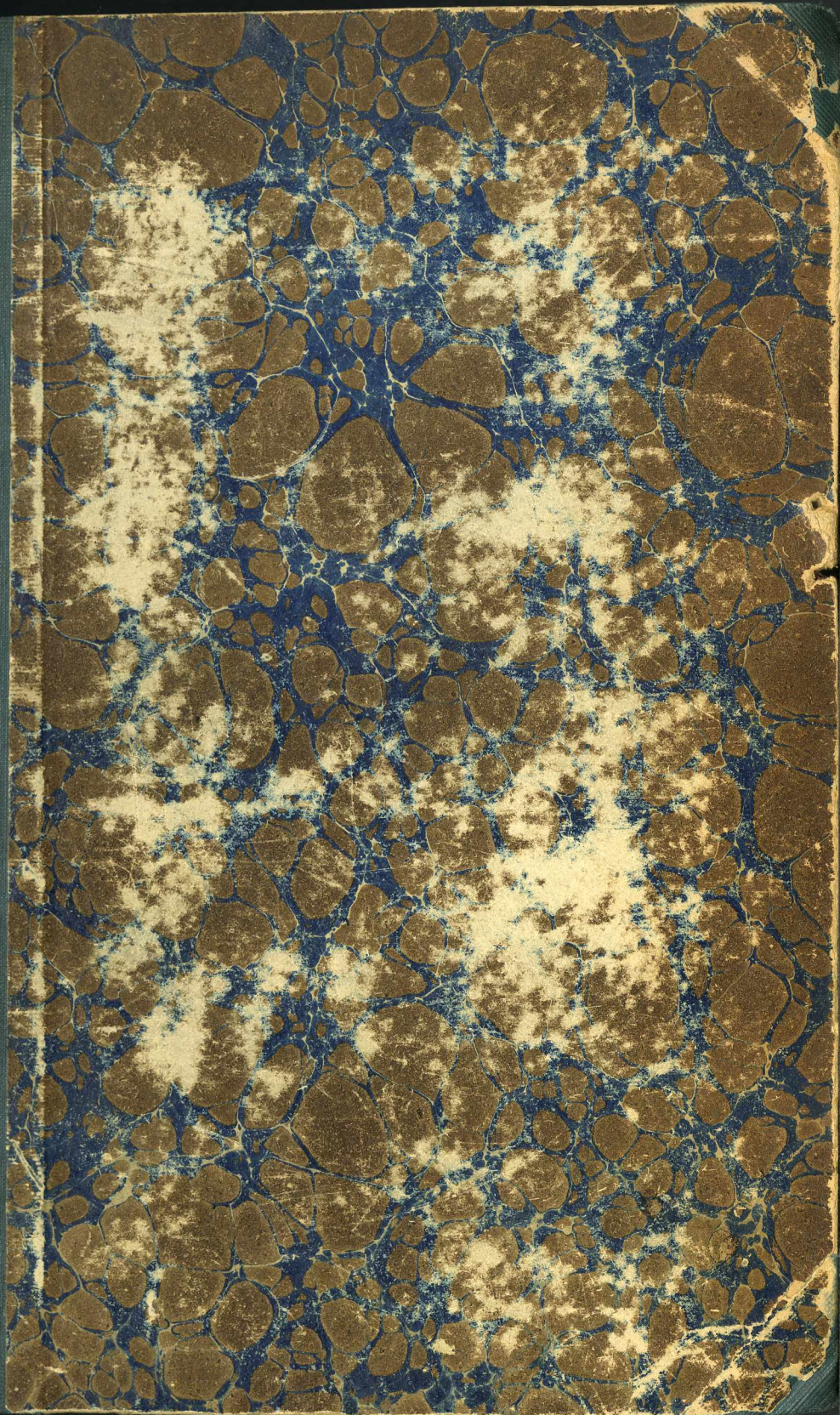

Politikai
röpiratok.

125.

125
1084

A PESTVÁROSI
KÖZVÁGÓHID ÉS MARHAVÁSÁR
KELETKEZÉSE

ÉS

LEIRÁSA.

Beschreibung

der

Entstehung und Einrichtung

des öffentlichen

Schlachthauses und Viehmarktes

in Pest.

7

BUDAPEST, 1873.

Rudnyánszky A. könyvnyomdájából.

A. P. K. V. A. R. O. S. T.

KÖZVAGYALOMI KÖNYVTÁR

DE BALLAGI GÉZA.

ELŐSZÓ

ELŐSZÓ

Bevezetés

Bevezetés és előszó

az előszóhoz

Schachthaus und Viehmärkte

in Pest.

1878.

Verlag von J. Neumann, Neudamm.

A pestvárosi közvágóhid és marhavásár keletkezése és leírása.

I. A közvágóhid.

A közvágóhidak közigazgatási s egészségrendőri szempontból oly szükséges intézetek, melyeket a mai korban nagyobb városok már nem nélkülözhetnek; a közvágóhidak felállítása már a középkorban vevén kezdetét, e század elején különös buzgalommal folytatott, úgy, hogy mai nap majd minden nagyobb európai városban található.

E fontos egészségrendőri tekinteteknél fogva a pesti közvágóhid építése iránti tárgyalások már 12 év előtt megkezdettek és siker nélkül folytattattak, mignem az alkotmányos korszak beálltával Szumrák Pál volt pestvárosi főmérnök, felhasználva Hennicke Gyula porosz kir. építésznek a német, francia, belga, olasz, angol és helvecziai közvágóhidak és marhavásárok berendezéséről szóló jeles művét, a Pesten felállítandó közvágóhid programját kidolgozta és 1867. évi szeptember 20-án a tanácsnak előterjeszté, mely azt további tárgyalás és véleményes jelentés tétel végett Kamermayer Károly tanácsnokhoz, mint a hűségügyi bizottmány elnökéhez utasította.

E bizottmány átvizsgálván a programot, némi módosítások mellett Pestváros alsó részén a soroksári vámon kívül balra fekvő városi földekből jelölt ki egy 10 holdnyi területet, mely az uralkodó északi

és északnyugati szelek irányánál fogva nemcsak természetes fekvése, hanem a Duna folyam közelsége miatt is teljesen alkalmas egy közvágóhid felállítására.

A módosított program alapján a város hatósági közgyűlés közegészségi és a kor követelményei iránti tekintetekből 1868. évi Január 22-én elhatározta:

1-ör hogy Pest városában egy közvágóhid építtessék;

2-or hogy ezen intézet az utóbb kijelölt helyen létesíttessék;

3-or hogy a bizottmány adjon véleményt aziránt, vajjon közköltségen vagy pedig magán vállalkozás útján léptetessék-e életbe a közvágóhid s ha közköltségen, jelöltessék ki egyuttal a terv és költségvetés elkészítésének módozata is.

A bizottmány indokolt javaslatához képest, mely szerint egy egészségrendőri szempontból létesítendő intézmény magán nyereszkedés tárgyát nem képezhet, 1868. évi július 1-én közgyűlésileg elhatározottat, hogy a közvágóhid közköltségen fog építtetni, és kezeltetni, a tervek és költségvetés elkészíttetése pedig pályázat útján eszközlendő.

A pályázat három havi határidő kitűzése mellett bel- és külföldi lapokban közhírré tétetvén, a beérkezett öt pályamű között Henricke Gyula porosz királyi építészé mind műszaki, mind pedig üzleti szempontból a szakértők által legjobbnak találtatott és az első 1200 frtnyi jutalommal díjaztatott, egyuttal a pályadíjnyertes tervek szerzője a közvágóhid építésének vezetésével is megbizatván, utasíttatott, hogy a részletes terveket és költségvetéseket készítse el, a 2-ik 800 frtos díj Hinträger Mór bécsi építésznek, a 3-ik 400 frtos díj Pelka Antal pesti építésznek itél-

tetett oda, Benkó Károly pesti építésznek pedig egy 400 frtnyi jutalom díj szavaztatott meg.

Hennicke Gyula által bemutatott részletes tervek, költségvetések és árlejtési feltételek alapján az ajánlati tárgyalás kitüzetvén, az összes munkák kivitelével nagyobb részt pesti vállalkozók bizattak meg; az építési munkák 1870. évi márczius hóban kezdettek meg és körülbelül 500 munkással a legnagyobb eréllyel folytattattak, úgy hogy az összes épületek 1870. évben már földél alatt állottak, 1871. évben az építkezés végbefejezéséhez közeledett, 1872. évi augusztus hó 15-én pedig, tehát $2\frac{1}{3}$ év leforgása után, a közbvágóhid a közhasználat s üzleti forgalomnak átadathatott, mely időponttól kezdve a 130—140 mézsáros iparos által használt 32 magánvágóhid a város bel- és külterületén végképen beszünttetett.

A közbvágóhid fekvése.

A pestvárosi közbvágóhid mint fentebb említettett, a tábori kórház közelében a soroksári út mellett balra fekszik, az udvar és a kapu küszöbe a Duna szempontja felett 27' 6'', a lakházak földszinti talaja pedig 30' 6'' magasságra töltetett fel, az intézet főbejárata és homlokzata a soroksári útra nyílik.

A közbvágóhid következő épületekből áll:

A próbavágóhid.

1-ör. A telep közepén toronynyal ellátott épület a próbavágóhid, hol egyszerre 20 db. szarvasmarha vágathatik; hossza $22^0 4'$ mélysége 4^0 ugyanott van egy bizottmányi szoba, a fogyasztási adó beszedését eszközlő m. k. pénzügyőrségi illetve fogyasztási adóhivatali kirendeltség szobája, a mérleg és tartalék istálló.

A próba vágóhid hátsó részén van egy 6 lóerővel bíró gőzgép, mely 10 óra alatt 1800 akó vizet 60 lábnyi magasságra emel; továbbá egy fagymente-

sen földött vízmedenceze, mely 3000 akó vizet tartalmaz; a kémény a vízmedenczén vonul át és megakadályozza a víz befagyását.

A vízmedenceze talpa a vágókamrák földszinti padozatja fölött 55 lábnyi magasságra fekszik, úgy hogy a hydrantokhoz esavart szivattyu csövekből kitörő vizsugar minden netalán kitörő földéltüzet csirájában elfojthat.

A vízvezetéki főcsövek a közvágóhid minden részeivel összeköttetésben álló vízvezetéki esőhálozatot vízzel bőven ellátják.

A vízmedenczéből a pöcsecsatornába levezető csövek alkalmaztattak, hogy a medenceze tulságosan meg ne teljék és a felesleges víz akadály nélkül lefolyhasson.

2-or. A próba vágóhid mellett jobbra és balra az albumingyár, paczalfőződe, állati gyógyfürdők és egyéb mellékgyárak számára, melyek magán vállalkozásnak fognak átengedtetni, tágas terület van fenntartva.

3-or. A két szögleten látható épületek közül az egyik istálló, a másik kisebb vágóhid beteg marhák számára, melyek az egészségesektől egészen elkülönítettek.

4-er. A közvágóhidi telep közepén a marhavásárról behajtott szarvasmarha számára egy tágas marhaállás létezik üsztató és itatóval.

5-ör A marhaállástól jobbra és balra két csoportban a marhaistállók, földött udvar, vágókamrák és a föld talaja feletti jégtartók vannak oly módon elhelyezve, hogy az első sort képezik az istállók, a másodikat a földött udvar, a harmadikat a vágókamrák, a negyediket a hülő kamrák és azok felett a jégtartó.

Mellékgyárak helyiségei.

Istálló és vágókamra beteg marha számára

Marhaállás, üsztató és itató.

Üzleti helyiségek.

a) Az istállók vas sineken nyugvó tűzmentes boltozattal vannak ellátva, talajuk pedig kongó téglakövezzel. — Az istállók felett elkülönített földlével és felhúzási erkélyekkel ellátott takarmány padlások és ezekhez felvezető lépcsők alkalmazvák. — Az istállók ganajlé folyókái vízzárattal ellátott rostélyok segítségével a levezető csatornába torkoltatnak, a marhahaitásra szolgáló gránitvályúk a vízvezetékéből töltetnek meg, a fennmaradó vízfölösleg pedig a ganajlé folyókák öblítésére szolgál.

b) fődött udvarok.

b) A fődött udvarok, melyek az apró marha vágására használandók, 5 ölnyi szélesek és a homlokzaton vasrostély kapukkal zárhatók el.

c) vágókamrák.

c) A vágókamrák, melyek francia modorban osztályzatokkal bírnak, egyenként 4 ölnyi szélesek, 7 ölnyi hosszuk és 17 lábnyi magasak, tűzmentes boltozattal bírnak, a padozat 3 hüvelyknyi vastag cementbe rakott metlachi kőlemezekből van előállítva, melyek 6 hüvelyknyi vastag betón rétegen fekszenek. — A vágókamrák feletti bőrszáritó padlások osztályozvák és az egyes osztályzatok elzárható ajtókkal vannak ellátva. Minden egyes vágókamra 2'' átmérőjű s fémcappal bíró vízvezetéki csővel és egy lecsapolási csatornával van ellátva, a belső falak pedig 6 lábnyi magas márvány táblákkal vannak kirakva. — Egy-egy csoportban van 20, tehát összesen 40 vágókamra, melyek közül jelenleg 30 van készen és áll használatban, a többi 10 a szükséghez képest fog kiépített; egy vágókamrában egyszerre 6 db. tehát a használatban levő 30 vágókamrában egyszerre 180 db. szarvasmarha vágható le.

d) amerikai jég tartók és hűlőkamrák.

d) Egy-egy csoport vágókamra közt az amerikai modorban épített, Hamburgban is sikerrel használt jégtartók, ezek alatt pedig a hűlőkamrák léteznek.

— A jégtartók padozatja vaslemezekből, oldalfalai egymástól 12 hüvelyknyire elálló deszkákból állanak, melyek hézagai szeszkával töltettek ki.

Ezen vaslemezekre 12—15 lábnyi magas rétegben helyeztetik el az 50,000—60,000 mázsa jég-halmaz, mely a jégtartók sajátlagos szerkezeténél fogva egész októberig eltart. — A jégtartók alatti hűlőkamrákban melyek a jobbra és balra fekvő vágókamrák szerint osztályozvák, a marhahús a jégérintése nélkül 14 napig friss állapotban marad, a mennyiben a meleg hús és légszesz-lángok, nem különben az ott működő mészárosok munkája folytán kifejlő melegség természetes könnyűségénél fogva felszállván, a jégtartók vaslemezeihez ütközik és ott rögtön 0-ra hülve száll alá.

6-or. A vágókamráktól jobbra és balra fekvő kis épületek a paczalmosódák és ganajgödrök, melyek a paczalok hideg és forró vízzel való mosása, nemkülönben a hig ganaj eltávolítása czéljából a gőzéppel és vízvezetékekkel vannak összeköttetésben.

7-er. A soroksári útra nyíló homlokzaton van a közvágóhid főbejárata; a főkapu oszlopait képező két marhacsoport, Begas Reinhold berlini tanár mintája szerint készült; egy-egy szobor, mely mintegy 500 mázsa sósokuti kőből lón kifaragva, jelenleg 200 mázsa súlylyal bir, 8 láb magas.

A főkaputól jobbra és balra fekvő két egyemeletes és két földszintes házban az igazgató, ellenőr, állatorvos, irnok, vágóhid felügyelők, a gépész, házfelügyelő és őrtizedes lakásai elhelyezvék, ugyanott van egy tágas hivatal szoba s iroda, egy tűzmentes pénztári helyiség, továbbá az intézeti őrség számára egy tágas őrszoba s a letartóztatni rendelt egyének számára egy börtönhelyiség.

Paczal-
mosódák
és ga-
nej göd-
rök.

A köz-
vágóhid
főbejá-
rata.

Gond-
noksági
épületek

Ezek mellett a mészárosok szekerei számára kocsiszínek és 60 lóra istállók s a tüzoltó szerek raktára.

Az egész közvágóhidi telep $7\frac{1}{2}$ lábnyi magas fallal van bekerítve, az összes helyiségek, udvarok és utak légszeszszel világíttatnak, az intézet önálló vízvezetéssel és a Dunába kiágazó csatornázással bir, több helyen angol árnyszékek és vizeldék léteznek; minélfogva a czélszerűen berendezett vízvezetés és csatornázás mellett az egész intézetben mindenütt a legnagyobb tisztaság uralkodik.

A közvágóhid egészségrendőri tekintetekből építetvén, nyereszkedés tárgyát nem képezheti, miért is Pest város hatósága a vágó és egyéb díjakat a lehető legkisebb mérvben állapította meg, úgy hogy egyedül a befektetett tőke s ennek kamatai, továbbá a kezelési költségek fedeztethessenek.

A kitüzött szél el is éretett, mert a városban létezett 32 magánvágóhid és az ezekkel egybekötött tisztátlanság és kellemetlen bűz a városból végképpen eltávolíttatott, és ami eddig lehetetlen volt, minden egyes darab marha nemcsak levágatása előtt élő állapotban, hanem annak húsa is orvosilag megvizsgálatik s az orvosrendőri ellenörködés e fontos élelmi czikkre nézve végre sikerrel gyakoroltathatik.

II. Marhavásár.

A közvágóhid nélkülözhetlen kiegészítő részét egy rendezett marhavásár képezi, mely többnyire a közvágóhid mellett létezik s ezzel, úgyszintén a vasuttal közvetlen összeköttetésben áll.

A marhavásár keletkezése.

A marhavásár, mely marha állások, istállókkal, adásvevési csarnokkal, vásárfelügyelői hivattal és gondnoki épülettel bir, azonkívül vízvezetéssel és csatornázással van ellátva, nemcsak a közvágóhidban működő mészárosokra nézve üzleti, hanem az országos marhakereskedés emelése céljából közgazdasági tekintetben, úgy szinte olesőbb húsarak elérhetése végett a fogyasztó közönségre nézve is igen fontos intézmény lévén, a hústügyi bizottmány előterjesztése folytán Pest város hatósága 1869. évi november 20-án és 1870. évi szeptember 7-én közgyűlésileg kimondta, hogy a marhavásár a közvágóhid mellett és ezzel összeköttetésben egy 15 holdnyi területen a város költségén építtessék és házilag kezeltessek.

Az ajánlati tárgyalás az összes építési munkákra nézve az 1871. évi május 13-án kihirdettetvén, annak eredménye alapján az építkezés ugyanazon évi július hóban Hennicke Gyula porosz kir. építész, a közvágóhid művezetőjének felügyelete alatt megkezdett és oly erélylyel folytatott, hogy a marhavásár is már 1872. évi augusztus 15-én elkészült és a közforgalomnak átadatott.

E marhavásáron léteznek: nyílt állások 5000 db. szarvasmarha és 10,000 db. aprómarhára; jobbra és balra istállók 300 db. szarvasmarha elhelyezésére; egy istálló beteg, vagy gyanus marha számára s egy vágókamra annak levágathatására; usztató és itató-

Alkatrészei.

vályúk; ganaj-gödrök, árnyszékek, vízvezetés és csatornázás; a telep közepén egy gondnoksági épület, melyben a vásár felügyelőség hivatalos helyiségei, egy marhatőzsde-csarnok a marhakereskedők és bizományosok számára, nem különben a takarmánykezelő lakása — léteznek.

Közvet-
len vas-
uti öss-
szeköt-
tetés.

A törvényhozásilag elfogadott vasuti tervezet szerint a marhavásár és közvágóhid a budapesti összekötő vasut által közvetlen összeköttetésbe fog hozatni a m. kir. államvasut — a cs. k. szab. oszt. államvasut és a cs. k. szab. déli vasuttal; ezen összeköttetés és a fel- és lerakodási állomások létesítése végett a terv és költségvetés Hennicke Gyula művezető építész részéről elkészítettvén, mult évben a m. k. közmunka és közlekedési miniszteriumhoz felterjesztetett, — és miután az e részbeni tárgyalások már befejeztettek, bizton remélhető, hogy ezen közvetlen vasuti összeköttetés, mely e két közintézetre nézve élet kérdés, ez év folyama alatt annyival inkább létesülni fog, mivel a városi hatóság ezen ezél elérhetése végett a budapesti összekötő vasuthoz szükséges városi területet ingyen engedi át az államnak.

A közvágóhid és marhavásár összes építési költségei . . . . . 1.703,670 frt 46 krra

Építési
költse-
gek.

- a) a közvágóhidra . . . 1.321,064 frt 8 kr
- b) a marhavásárra . . . 382,606 frt 38 kr

esik; e költségek Pest város által 33 évi törlesztés mellett felvett kölcsönből fedeztettek s e két közintézetnek évi 180,000 ftra rugó jövedelméből 33 év alatt törlesztetni fognak, sőt remélhető, hogy a közvágóhidi és marhavásári forgalomnak már eddig is

észlelt örvendetes évről évre növekedése mellett néhány év mulva a mostani igen mérsékelt vágódíjak és vásárdíjak mellett főlősleg is fog mutatkozni.

Mind a közvágóhid mind a marhavásár Henricke Gyula Berlinban lakó porosz kir. építész tervei szerint és vezetése alatt épült, ki az építési összeg után irodai költségek fejében 2°/_o-ot, tisztelet díj fejében 4°/_o-ot kapott, mellette a többi személyzetten kívül — Rathey Ottó berlini építész mint helyettes művezető közreműködött.

Építési
vállal-
kozók.

Az építési munkákat árlejtés útján következő vállalkozók foganatosíták :

I.

A közvágóhidnál.

- 1-ör a földmunkákat: Rill Imre pesti építész ;
- 2-or a kőmíves és kőfaragó munkákat: Diescher József pesti építész ;
- 3-or az ácsmunkákat: Neuschloss J. fiai pesti cég ;
- 4-er a palakő fedélzeti munkákat: Mahler Izidor bécsi cserepes mester ;
- 5-ör a bádogos munkákat: Schlesinger Ignác pesti bádogos mester ;
- 6-or a vasmunkákat: Az Oetlféle vasöntőde részvény társulat Pesten ;
- 7-er a kút munkákat: Bürgermeister Antal pesti kútmester ;
- 8-or a kövezési és útkészítési munkákat: Wallenfeld Károly pesti vállalkozó ;
- 9-er a kertész munkákat: Petz Armin pesti műkertész ;

10-er a fazekas munkákat: Fischer Ignác magyarországi herendi gyártulajdonos;

11-er az asztalos munkákat: Bachmayer György pesti asztalos mester;

12-er a lakatos munkákat: Az Oetlféle vasöntőde részvény társulat Pesten;

13-or az üveges munkákat: Forgó István pesti üveges mester;

14-er a festő és mázoló munkákat: Schöber Sándor budai mázoló mester;

15-er a vízvezetési és csatornázási munkákat: Aird J. A. gyártulajdonos Berlinben.

16-or a márvány és granit munkákat: Krausz János pesti kőfaragó mester;

17-er az öntött vasablakokat: a budai Ganz-féle vasöntőde részvény társulat;

18-or a metlachi műkövezetet a vágókamrákban és egyéb helyiségekben: Holz-hüther T. berlini vállalkozó;

19-er a kongó téglakövezetet a hűlőkamrák és istállókban: Weiss Bernát pesti vállalkozó;

20-or a szobrász munkákat: Halász és Kugler pesti és Sommer bécsi szobrászok;

21-er a légszesz felszerelési és világítási munkákat: a budapesti légszesz gyár;

22-er a torony órát: Králik Samu pesti óráskészítő.

II.

A marhavásárnál:

1-ör a földmunkákat: Rill és Schomann pesti vállalkozók;

2-or a kőmives, kőfaragó és fazekas munkákat: Diescher József pesti építész;

3-or az ácsmunkákat: Gregersen Gulbrand pesti vállalkozó;

4-er a palakő fedélzeti és bádogos munkákat: Mahler Izidor bécsi cserepes mester;

5-ör a vasmunkákat: Az Oetl-féle vasöntőde részvénytársulat Pesten;

6-or a lakatos munkákat: ugyanaz;

7-er az asztalos munkákat: Thék Endre pesti asztalos mester;

8-or az üveges munkákat: Forgó István pesti üveges mester;

9-er a festő és mázoló munkákat: Schöber Sándor budai mázoló mester;

10-er a kövezési munkákat: ifj. Hirsch Mihály pesti kövező mester;

11-er a vízvezetési és csatornázási munkákat: Aird J. A. gyártulajdonos Berlinben.

Mindkét intézetnél felhasznált faragott kő és márvány a sóskuti és pizskei kőbányákból szereztetett be; a közvágóhid területe: . . . 10 hold,
a marhavásárá . . . . . 15 „

összesen: 25 holdat,

a beépített terület pedig mintegy, 7000 □° négyzet ölet teszen.

Az építkezés fölötti felügyelettel és az azzal egybekötött, nem különben a két intézet berendezése,

felszerelése és kezelése körüli teendőkkel Pest város hatósága részéről a húsügyi bizottmány volt megbízva, melynek tagjai Kamermayer Károly tanácsnok elnöklése alatt: Becker Károly, Bednarsch János, Fabesch Márton, Dr. Fromm Pál, Grund Ágoston, Kern Ferencz, Klenovics György, Preuszner József, Ságody Sándor, Schäffer Antal, Schmidtlechner György, Schuster János, Simon Florent, Szendrey Ignác, Thurn Pius, Wimmer Antal, Virágh Ferencz képviselők, néhai Dr. Flór Ferencz tiszti főorvos, Dr. Halász Géza helyettes tiszti főorvos, Riegler László városfelfelügyelő, Vogler József városi mérnök, Lampl Hugó számvizsgáló és Vörös János jegyző.

E bizottmány által kidolgozott, a közbáráhid és marhavásárnál a megnyitás módozatait, az üzleti eljárást és a szolgálati utasítást tartalmazó hatósági rendszabályok 1872. évi május 1-én 15340 sz. a. kelt közgyűlési határozattal elfogadtatván és 1872. évi jun. 26-án 15151 sz. a. kelt m. kir. belügyministeri rendelettel helybenhagyatván, e két közintézet egy próbavágás foganatosításával 1872. évi július 27-én a kormányhatóságok, közintézetek és az ipartestületek képviselőinek jelenlétében ünnepélyesen megnyitott, 1872. évi augusztus 1-én illetőleg 15-én pedig a közforgalomnak, illetőleg a mészárosok kizárólagos használatára átengedett.

A közbáráhidat és marhavásárt kezelő tisztviselői s szolgálai személyzet következő:

I.

A közvágóhidnál.

1-ör. Az igazgató	1600	frt
évi fizetéssel és természetbeni lakással.		
2-or Az ellenőr	1200	frt
évi fizetéssel és term. lakással.		
3-or. Az állatorvos	1000	frt
évi fizetéssel és term. lakással.		
4-er Egy irnok	600	frt
évi fizetéssel és term. lakással.		
5-ör. Két vágóhid felügyelő kik egy- szersmind becslők	600	frt
évi fizetéssel és term. lakással.		
6-or Egy házfelügyelő	600	frt
évi fizetéssel és term. lakással.		
7-er. Egy gépész, ki műszaki ismere- tekkal bir, és a gépen előforduló javitá- sokat eszközli	1000	frt
évi fizetéssel és term. lakással.		
8-or. Egy fűtő	500	frt
évi fizetéssel lakás nélkül.		
9-er. Egy állandó napszamos napi	1	frt
10-er. Az őrszemélyzet		
a) egy őrtizedes	500	frt
évi fizetéssel, lakással és természetbeni ruhailletményel.		
b) hat közember	360	frt
fizetéssel és természetbeni ruhailletményel.		

II.

A marhavásárnál:

1-ör. Egy takarmány kezelő . . . . . 600 frt
évi fizetéssel és term. lakással.

2-or Két háziszolga havi . . . . . 30 frt
fizetéssel kik az istálókban háltni kötelesek.

Ezeken kívül a szükséghez képest felfogadandó napszamosok.

A marhavásáron úgy szinte ennek közvetlen szomszédságában egy 44 holdnyi városi területen lévő lóvásáron előforduló vásárrendőri ügyeket a városi vásárfelügyelőség közegei intézik el, azonban a marhavásáron annak tartama alatt a közbágóhid igazgatósnak vannak alárendelve, s minden tekintetben segédkezet nyújtani kötelesek.

Az évnegyedenként tartatni szokott országos és minden csütörtökön lévő heti marhavásárokon az egészség rendőri teendőket az intézeti állatorvoson kívül a többi városi állatorvosok, a biztonsági szolgálatot pedig a mezei kapitányság közegei teljesítik.

A díjjegyzék mindkét intézetnél következő.

I.

A közbágóhidnál.

1 nagy szarvasmarháért fizettetik vágódij fejében	1 frt — kr.
1 a próbavágóhidon	1 frt 70 kr.
1 borjuért	— frt 20 kr.
1 birka, ürü, juh, kos, bány, gödöly vagy kecskéért	— frt 5 kr.

ideértve a hűlő-kamrák, vízvezeték és légszeszvilágítás használatát is.

Istálló pénz fejében, ha a marha 24 órán túl tartatik a közvágóhidban, darabonként és naponként fizettetik:

1 nagy szarvasmarháért	—	frt 10 kr.
1 borjuért	—	frt 3 kr.
1 birka, ürü, juh, kos, bárány, gödöly, vagy kecskéért	—	frt 2 kr.

Vitelbér fejében a városba a húshordó kocsik használatáért:

1 nagy szarvasmarháért	—	frt 50 kr.
1 borjuért	—	frt 10 kr.
1 birka, ürü, juh, kos, gödöly, vagy kecskéért	—	frt 5 kr.
1 bárányért	—	frt 2 kr.

A koci csak akkor indulhat el az intézetből, ha a reárakott teher legalább 1 f. 50 kr. vitelbérnek megfelelő, vagy az 1 f. 50 kr. díj tekintet nélkül a csekélyebb teherre az illető mészáros által megfizettetik.

II.

A marhavásárnál a vásárdíjak következők:

1 nagy szarvasmarháért fizettetik	50 kr.
1 üsző, tinó vagy borjuért	15 kr.
1 birka, juh, bárány, vagy kecskéért sat.	7 kr.

Istálló és akolpénz fejében minden 24 órára,

darabonként fizettetik:

1 nagy szarvasmarháért istállópénz fejében	10 kr.
1 ugyanazért akol vagy állaspénz fejében	5 kr.

1 borju, birka, juh, bárány, vagy kecskéért álláspénz fejében . . . . . 2 kr.

Mázsa díjak a városi mérleg használatáért:

1 nagy szarvasmarháért . . . . . 10 kr.

1 aprómarháért . . . . . 2 kr.

1 mázsa hús vagy egyébért . . . . . 3 kr.

Takarmány és a marha ellátásáért az évnegyedenként megállapított összeg fizetendő.

A vidékről érkező levágott borjúk, vagy juhokért fentebbi díjjegyzék alapján mind a vásár, mind a vágódíjak fizetendők.

A kényszervágás kiterjed a nagy szarvasmarha és apró marhára, a sertések kivételével.

Az üzletszerű vágáshoz megkívántató szerszámokról és ezek fölötti felügyeletről a mészáros, a vágókamrák és egyéb helyiségek belső felszereléséről az intézet gondoskodik.

A közvágóhidon minden mészáros önmaga láthatja el marháját takarmánnyal, a marhavásáron azonban az intézet szolgáltatja ki azt.

A vágásnál felfogott vér a mészárosok tulajdona, kik azt albumin gyártásra az illető vállalkozónak adják el.

Levágott marhát, vagy húst (sertés hús kivételével) a városba hozni tilos, azonban leszurt borjúk, juhok és bárányok behozatala a vasuton a vágó és vásárdíjak lefizetése mellett megengedhetik.

Minden vágásra szánt szarvasmarha, vagy nem a vasuton érkezett leszurt apró marha, mely a város bármely helyén találtatik, elkoboztatik és a tulajdonos nagy marha után 100—500 ftig apró marha után 5—100 ftig terjedhető pénzbírsággal esetleg le tartoztatással fenyittetik.

A közvágóhid a fogyasztási adó vonalon belül, a marhavásár pedig üzleti s kereskedelmi szempontból a vámon kívül fekszik.

Mindennemü eladásra szánt szarvasmarha és aprómarha a vásárra hajtandó és érte vásárdij fizetendő, e szabály alá esnek azon mészárosok is, kik a vidéken marhát vesznek és azt a közvágóhidra hajtják.

Minden marhának szabályszerű nyomtatott marha levéllel kell ellátva lennie, ennek hiánya a marha visszautasítását illetőleg lefoglalását vonja maga után.

Az évi költség előirányzat mindkét intézetnél következő:

A) Szükséglet.

I. a személyzet járandósága	12,501 frt.
II. kezelési költségek	28,320 frt.
III. épület fentartása és tisztogatása	10,300 frt.
IV. az építési költségek törlesztése	119,256 frt.
a szükséglet összege:	170,377 frt.

B) Fedezet

a) közvágóhidon.

I. Vágódijak	71,150 frt.
II. Istalópénz	1470 frt.
III. Vitelbér hushordó kocsik után	3280 frt.
IV. Takarmány illetik.	1000 frt.
V. Haszonbérek	5000 frt.
Oldal	81,900 frt.

b) a marhavásáron.

	Áttétel	81,900	frt.
VI. Vásárdíjak		73,750	frt.
VII. Istállópénz		5800	frt.
VIII. Takarmány illeték és marha ellátás		9750	frt.
IX. Mázsa díjak		6800	frt.
X. Trágya eladás		1000	frt.
XI. Előre nem látott bevételek		1000	frt.
	a fedezet összege	180,000	frt.
összehasonlítva a szükséglettel		170,377	frt.
mutatkozik:		9623	frt.

tiszta haszon.

A közbüvógóhídi igazgatóság 1872. évi jelentése szerint a közbüvógóhídnak 1872. évi Aug. 1. illetőleg 15-én történt megnyitásától 1872. évi deczember végéig a közbüvógóhídra hajtatott:

nagy marha	20,741	db.
apró marha	25,370	db.

tehát egy napra a nagy marhából esik $149\frac{7}{10}\%$ a borjúból $58\frac{5}{10}\%$ egyéb apró marhából $122\frac{9}{10}\%$ darab.

Ugyanez idő alatt a marhavásárra hajtatott:

311 bika, 36,833 ökör, 2074 bival, 20,580 tehén, 217 tinó, 155 üsző, 5541 borjú és 42,487 egyéb aprómarha.

A közbüvógóhídnál bevétetett	26,041	frt. 48	kr.
a marhavásárnál	37,767	frt. 20	kr.
	összesen	63,808	frt. 68

ide nem számítva azon vágó és vásárdíjakat, melyek a leszűrt állapotban érkező apró marha után a m. kir. fogyasztási adóhivatalok által a vámoknál szedtetnek.

A fentebbi jövedelem után ítélve bizton remélhető, hogy a közbüvógóhíd és marhavásár évi jövedel-

me 180,000 ftra fog emelkedni s így azon tetemes pénzbeli áldozat, melyet e két közintézet létesítésére Pest város hatósága közegészségi és nemzet gazdasági szempontból hozott, a már eddig elért és a fogyasztás növekedésével évről évre emelkedő jövedelemből bőven pótolva leend.

Pesten 1873. évi Mártius hóban.

A városi hatóság.

Beschreibung der Entstehung und Einrichtung des Pester städtischen öffentlichen Schlacht- hauses und Vieh-Marktes.

I. Das öffentliche Schlachthaus.

Öffentliche Schlachthäuser sind in volkwirthschaftlicher und sanitätspolizeilicher Hinsicht so wichtige Anstalten, welche heutzutage keine größere Stadt mehr entbehren kann; die Errichtung öffentlicher Schlachthäuser wurde schon im Mittelalter begonnen und Anfangs dieses Jahrhunderts mit besonderem Eifer fortgesetzt, so daß dieselben nunmehr in jeder größeren Stadt Europas vorzufinden sind.

In Erwägung dieser wichtigen sanitätspolizeilichen Rücksichten wurden die Verhandlungen wegen Errichtung eines öffentlichen Schlachthauses in Pest schon vor 12 Jahren jedoch ohne Erfolg eingeleitet, bis endlich bei Wiedereintritt der konstitutionellen Aera der gewesene städt. Oberingenieur Paul Szunraf das vorzügliche Werk des kön. preussischen Architekten Julius Sennicke über die Einrichtungen der deutschen, französischen, belgischen, italienischen, englischen und schweizerischen öffentlichen Schlachthäuser und Viehmärkte benützend ein Programm für das in Pest zu errichtende öffentliche Schlachthaus verfaßte und am 20.

September 1867 dem Magistrate vorlegte, welcher dasselbe zur weiteren Verhandlung und Begutachtung dem Magistrats-Rathe Karl Kammermayer als Präses der Fleisch-Kommission zuwies.

Nach Überprüfung des Programmes und Vornahme einiger Änderungen bezeichnete die Commission in der unteren Gegend der Stadt außerhalb der Mauth links von der Sorokfarrer Strasse von den dortigen städt. Gründen ein Terrain von 10 Joch, welches vermöge der herrschenden Nord- und Nordwest-Winde nicht nur mit Rücksicht auf die natürliche Lage, sondern auch wegen der Nähe der Donau zur Errichtung eines öffentlichen Schlachthauses vollkommen geeignet ist. — Auf Grund des modificirten Programmes wurde sonach in der stadtbehördlichen Generalversammlung vom 22. Jän. 1868 beschloffen:

1. Daß in Pest ein öffentliches Schlachthaus gebaut,
2. Daß dieses Institut auf dem oben bezeichneten Platz errichtet wird;
3. wurde die Kommission aufgefordert ein Gutachten darüber zu geben, ob das öffentliche Schlachthaus auf Gemeinde-Kosten oder im Wege der Privat-Unternehmung zu errichten sei und wenn aus Gemeindekosten, gleichzeitig die Modalitäten über die Anfertigung der Pläne und Kostenanschläge zu bestimmen.

In Würdigung der im Commissionsberichte angeführten Gründe, wonach eine aus sanitätspolizeilichen Rücksichten zu errichtende Anstalt den Gegenstand der Privat-Spekulation nicht bilden könne, wurde in der General-Versammlung vom 1. Juli 1868 der Beschluß gefasst, daß das öffentliche Schlachthaus auf Kosten der Gemeinde errichtet und häuslich verwaltet werde, und die Anfertigung der Pläne und Kostenanschläge im Konkurrenzwege zu bewerkstelligen sei. Hierauf wurde die Preisauschreibung in den inn- und ausländischen Zeitungsblättern mit einem 3

monatlichen Termin veröffentlicht und unter den eingelangten fünf Konkurrenz-Werken das Projekt des kön. preussischen Architekten Julius Hennicke sowohl in technischer, als gewerblicher Beziehung durch die Sachverständigen für das Beste befunden, demselben der erste Preis von 1200 fl. zuerkannt und als Verfasser des preisgekrönten Werkes derselbe mit der Bauleitung und Anfertigung der Detail-Pläne und Kosten-Anschläge betraut. Den zweiten Preis von 800 fl. erhielt der Wiener Architekt Moritz Hinträger, den dritten von 400 fl. der Pester Architekt Anton Pelka, dem Pester Architekten Karl Benkó aber wurde ein Honorar von 400 fl. zugesprochen.

Auf Grund der durch Julius Hennicke vorgelegten Detail-Pläne, Kostenanschläge und Lizitations-Bedingungen wurden sonach sämtliche Arbeiten größtentheils hiesigen Unternehmern überlassen, der Bau im Monate März 1870 in Angriff genommen und mit einer Arbeitskraft von 500 Mann so energisch fortgesetzt, daß bis Ende 1870 sämtliche Gebäude unter Dach standen, im Jahre 1871 der Bau seiner Vollendung nahte, am 15. August 1872 aber, also nach Verlauf von $2\frac{1}{3}$ Jahren das öffentliche Schlachthaus dem Verkehr übergeben werden konnte; von welchem Zeitpunkte die durch 130—140 Fleischhauern benützten 32 Privat-Schlachtbrücken im inneren und äußeren Gebiete der Stadt gänzlich aufhörten.

Lage
des öf-
fentli-
chen
Schlacht-
hauses.

Das öffentliche Schlachthaus liegt, wie eben erwähnt, in der Nähe des Lagerspitals links an der Soroksarer Straße der Hof und die Thorschwelle 27'6", das Planum der Wohngebäude ebenerdig 30'6" über den Null-Punkt der Donau; der Haupteingang des Institutes und die Front ist gegen die Soroksarer Straße.

Das öffentliche Schlachthaus besteht aus folgenden Gebäuden :

1. Das in der Mitte der Anlage mit einem Thurm

versehene Gebäude ist die Probe-Schlachtbrücke, wo auf einmal 20 St. Großvieh geschlagen werden können; die Länge beträgt 22° 4' die Breite 4°; daselbst befindet sich ein Kommissions-Zimmer, das Amts-Zimmer der kön. ung. Verzehrungssteueramts-Expositur, die Waage und ein Reserve-Stall.

Die Probe-Schlachtbrücke.

Im rückwärtigen Theile der Probe-Schlachtbrücke ist die Dampfmaschine mit 6 Pferde-Kraft, welche in 10 Stunden 1800 Eimer Wasser 60' hoch hebt, im Thurme ein frostficher gedeckter Wasserbassin welcher 3000 Eimer Wasser enthält; der Schornstein erhebt sich durch den Wasserbehälter und verhindert das Einfrieren des Wassers.

Die Sohle des Wasserbehälters ist 55' hoch über den Fußboden der Schlachtkammern so gelegt, daß der aus den an die Hydranten geschraubten Schläuchen hervorbrechende Wasserstrahl jedes Dachfeuer im Keime erstickt.

Die Hauptröhre der Wasserleitung speisen das mit allen Theilen des öffentlichen Schlachthauses in Verbindung stehende Wasserleitungsrohr-Netz mit einer vollkommen entsprechenden Menge Wassers. Aus dem Wasserbehälter führen Röhre in den Urathkanal, damit sich das Wasser im Behälter nicht übermäßig ansammeln und das überflüssige ungehindert ablaufen könne.

2. Neben der Probeschlachtbrücke rechts und links sind geräumige Baustellen für eine Albumin-Fabrik, Galbaunen-Siederei, animalische Heilbäder und andere Neben-Fabriken reservirt, welche der Privat-Industrie überlassen werden.

Bauplä-
ze für
Neben-
fabriken.

3. Von den zwei an den Ecken der Anstalt sichtbaren Gebäuden ist das Eine ein Stall, das Andere eine Schlachtkammer für krankes Vieh, welches vom Gesunden gänzlich abgefordert wird.

Stall
und
Schlacht-
kammer
für krank-
tes Vieh.

4. In der Mitte der Schlachthaus-Anlage befindet sich für das vom Markte zugetriebene Hornvieh ein großes Viehgehege mit einer Schwemme und Tränke versehen.

Viehge-
hege,
Schwem-
me und
Tränke.

5. Vom Viehgehege rechts und links befinden sich in zwei Gruppen die Vieh-Stallungen, verdeckten Höfe, Schlachtkammern und die oberhalb der Erdoberfläche angebrachten Eishälter so zwar, daß die Stallungen die erste, die verdeckten Höfe die zweite, die Schlachtkammern die dritte, die Kühlkammern und über diesen die Eishälter die vierte Reihe bilden.

a) Die Stallungen sind mit einer auf Eisenschienen ruhenden feuersicheren Wölbung versehen, der Fußboden mit Klinker gepflastert. — Über den Stallungen sind mit abgeforderten Dächern und Aufzugs-Erkern versehene Futterböden sowie zu den letzteren führende Aufgangs-Treppen angebracht. — Die Saugrinnen der Stallungen münden durch mit Wasserschlüssen versehene Gitter in den Abzugs-Kanal, die zum Tränken des Viehes dienenden Granit-Sauf-Tröge werden durch die Wasserleitung gespeist, das überflüssige Wasser aber zur Spülung der Saugrinnen verwendet.

b) Die verdeckten Höfe, welche zum Schlachten des Kleinviehes verwendet werden, haben eine Breite von 5⁰ und sind an der Front zum Verschließen mit Gitter-Thore versehen.

c) Die Schlachtkammern, welche nach dem französischen Kammersystem in Abtheilungen getheilt, sind einzeln 4⁰ breit, 7⁰ lang und 17' hoch, feuersicher gewölbt, der Fußboden ist aus drei Zoll dicken in zementschichten gelegten Metlacherfließen hergestellt, welche auf einer 6" dicken Beton-Schichte ruhen. Die über den Schlachtkammern angebrachten Böden zum Trocknen der Häute sind mit Abtheilungen und diese mit verschließbaren Thüren versehen. — Jede Schlachtkammer ist mit einem 2 zölligen Zuleitungsrohr, Wasserhahn, marmornen Wassergang und Entwässerungs-Canal versehen, die Seitenwände aber mit 6 Fuß hohen Marmor-Platten verkleidet. In je einer Gruppe befinden sich 20, zusammen 40 Schlacht-

Kammern, von welchen gegenwärtig 30 fertig und in Gebrauch sind; die übrigen 10 Schlachtkammern werden nach Bedarf ausgebaut werden; in einer Schlachtkammer können auf einmal 6 Stück, also in den benützten 30 Schlachtkammern auf einmal 180 Stück Hornvieh geschlachtet werden.

d) Zwischen je zwei Schlachtkammer-Gruppen befinden sich die nach amerikanischen System erbauten, insbesondere in Hamburg mit Erfolg verwendeten Eishälter, unter diesen die Kühlkammern. Der Fußboden der Eishälter ist aus Eisen-Platten, die Seiten-Wände aus Brettern deren 12 zölliger Zwischenraum mit Häcksel ausgefüllt wird.

Auf diese Eisenplatten wird das Eis circa 50,000—60,000 Zentner 12—15' hoch aufgeschichtet, und kann vermöge der eigenthümlichen Konstruktion der Eishälter bis Oktober erhalten werden.

In den unter den Eishältern befindlichen Kühlkammern welche nach Maßgabe der rechts und links liegenden Schlachtkammern in Abtheilungen getrennt sind, bleibt das Fleisch ohne Berührung des Eises 14 Tage lang in frischem Zustande, weil die durch das warme Fleisch, die Gasflammen, und die dort beschäftigten Fleischhauer entstehende Wärme vermöge ihrer natürlichen Leichtigkeit emporstrebt, und dort an die Eisenplatten der Eishälter sich plötzlich auf 0° abkühlt.

6. Die von den Schlachtkammern rechts und links liegenden kleinen Gebäude sind die Calbaunen-Waschen und Dungkruben, welche zum Waschen der Calbaunen mit heißem und kaltem Wasser, und Ableitung des flüssigen Urathes mit der Dampfmaschine und Wasserleitung in Verbindung stehen.

7. An der gegen die Soroksärer Straße liegenden Front ist der Haupteingang der Anstalt. Die die Pfeiler des Hauptthores bildenden zwei Vieh-Gruppen sind nach dem

Der Haupt-
eingang
des öf-
fentli-
chen
Schlacht-
hauses.
Modell des Professors Reinhold Vagas in Berlin angefer-
tigt, je eine Statue welche aus einem 500 Zentner schwe-
ren Söskuter Stein ausgearbeitet wurde, wiegt 200 Zent-
ner und ist 8' hoch.

In den vom Hauptthore rechts und links stehenden
zwei einstöckigen und zwei ebenerdigen Gebäuden sind die
Wohnungen des Direktors, Kontrollors, Thierarztes, Can-
cellisten, der Bruckaufseher, des Maschinisten, Hausinspektors
und Wachaufsehers; daselbst ist ein geräumiges Amtszim-
mer, eine Kanzlei, ein feuerficheres Kaffalokal, ein großes
Wachzimmer für die Wachmannschaft der Anstalt und ein
Arrestlokal.

Neben diesen Gebäuden sind zur Unterbringung der
Wagen der Fleischhauer die Wagen-Remisen ferner Stallun-
gen für 60 Pferde und zwei Schoppen für Feuerlöschre-
quisiten.

Die ganze Schlachthausanlage ist mit einer $7\frac{1}{2}$ ' hohen
Umfassungs-Mauer abgegrenzt; sämmtliche Räumlichkeiten,
die Höfe und Wege sind mit Gas beleuchtet; die Anstalt
hat eine eigene Wasserleitung, und eine in die Donau
mündende Canalisirung; an mehreren Stellen sind englische
Closets und Piffoirs angebracht; demzufolge bei der zweckmä-
ßigen Wasserleitung und Kanalisirung in der Anstalt übe-
rall die größte Keulichkeit herrscht.

Da das öffentliche Schlachthaus aus sanitäts-polizei-
lichen Rücksichten erbaut wurde, konnte dasselbe nicht den Ge-
genstand einer Spekulation bilden, demgemäß hat die Stadt-
behörde Pest die Schlacht- und sonstigen Gebühren nur in solch'
geringem Maaße festgesetzt, um hieraus die Amortisation
des investirten Capitals und die Verwaltungskosten decken
zu können.

Der Zweck der Anstalt wurde auch erreicht, denn seither
sind die in der Stadt gewesenen 32 Privatschlachtbrücken
und die damit verbundene Unreinlichkeit und der unange-

nehme Geruch aus der Stadt entfernt worden und was bisher unmöglich war, wird jedes Stück Vieh nicht nur vor dem Schlachten im lebenden Zustande, sondern auch das Fleisch ärztlich untersucht; demzufolge die sanitätspolizeiliche Kontrolle bei diesen wichtigen Consumtionszweig nunmehr mit Erfolg ausgeübt werden kann.

II. Der Viehmarkt.

Einen unentbehrlichen und ergänzenden Bestandtheil des öffentlichen Schlacht-Hauses bildet ein geregelter Vieh-
Entne-
hung
des
Vieh-
marktes
Markt, welcher größtentheils neben den öffentlichen Schlacht-
häusern besteht und mit diesen, sowie mit der Eisenbahn in unmittelbarer Verbindung steht.

Der Viehmarkt, welcher Vieh-Stände, Stallungen, eine Börse, ein Marktinspektorsamt und Verwaltungsgebäude, außerdem eine Wasserleitung und Kanalisirung haben muß, ist nicht nur in gewerblicher Beziehung für die im öffentlichen Schlachthause beschäftigten Fleischhauer, sondern zur Hebung des Landes-Viehhandels in volkswirthschaftlicher Beziehung und wegen Erzielung billiger Fleischpreise auch im Interesse des consumirenden Publikums eine höchst wichtige Institution. In Erwägung dieser Gründe hat die Stadtbehörde Pest über Antrag der Fleisch-Kommission mit Generalversammlung's Beschluß vom 20. November 1869 und 7. September 1870 angeordnet, daß der Viehmarkt neben dem öffentlichen Schlachthause und in Verbindung mit demselben auf einen Terrain von 15 Joch, auf Kosten der Stadt erbaut und städtisch verwaltet werde.

In Folge dieses Beschlusses wurde die Offert-Verhandlung sämmtlicher Bauarbeiten am 13. Mai 1871 abgehalten und auf Grund des Resultates der Bau im Monat Juli unter Führung des kön. preussischen Architekten und Bauleiters des öffentlichen Schlachthauses Julius

Hennicke in Angriff genommen und mit solcher Energie fortgesetzt, daß der Viehmarkt am 15. August 1872 fertig dastand und dem Betriebe übergeben wurde.

Bestand-
theile
des
Vieh-
marktes Auf dem Viehmarkte befinden sich offene Stände für 5000 St. Groß-Hornvieh und 1000 St. Kleinvieh; rechts und links Stallungen für 300 St. Hornvieh, ein Stall für krankes oder verdächtiges Vieh und eine Schlachtkammer zum Schlachten desselben, Vieh-Schwemmen und Sauf-Tröge zum Tränken, Senkgruben, Closets, eine Wasserleitung und Kanalisirung; in der Mitte der Anlage ein Verwaltungsgebäude mit Amtlokalitäten des Marktinspektora-tes, einer Vieh-Börse für die Viehhändler und Kommissio-näre und der Wohnung des Futtermeisters.

Unmit-
telbare
Verbin-
dung
mit der
Eisen-
bahn. Nach dem durch die Gesetzgebung angenommenen Eisen-bahn Projekte wird der Viehmarkt und das öffentliche Schlachthaus durch die Pestofner Verbindungsbahn mit der k. ung. Staatsbahn, der k. k. priv. österr. Staatsbahn und der k. k. priv. Südbahn in unmittelbare Verbindung ge-bracht; wegen Herstellung dieser Eisenbahn-Verbindung und Errichtung der Verladungs-Rampen wurde der durch den bauleitenden Architekten Julius Hennicke angefertigte Plan und Kostenanschlag dem kön. ung. Ministerium für Kommu-nikationen und öffentliche Arbeiten im Jahre 1872 vorgelegt, und da die diesbezüglichen Verhandlungen bereits zu Ende geführt sind, unterliegt es keinem Zweifel, daß die unmit-telbare Eisenbahnverbindung, welche für beide Anstalten eine Lebensfrage bildet noch im Laufe dieses Jahres umso-mehr ausgeführt werden wird, weil die Stadtbehörde zur Erreichung dieses Zweckes das zum Bau der Pest-Ofner Verbindungsbahn nöthige städtische Terrain dem Staate unentgeltlich überläßt.

Sämmtliche Baukosten des öffentlichen Schlachthaus
 und Viehmarktes belaufen sich auf 1.703,670 fl. 46 kr.
 Bau-
 tosten. von welchen

- a) auf das Schlachthaus . . 1.321,064 fl. 8 kr.
- b) auf den Viehmarkt . . . 382,606 fl. 38 kr.

entfallen, diese Geldsumme hat die Stadt aus einem auf eine 33-jährige Amortisirung realisirten Anlehen gedeckt, welches aus den Jahres-Revenüen beider Anstalten im Betrage von 180,000 fl. binnen 33 Jahren seine Tilgung findet; übrigens ist bei der schon bisher erfolgten Zunahme des Geschäfts-Betriebes zu hoffen, daß in einigen Jahren trotz den niedrig bemessenen Schlacht- und Markt-Gebühren sich fogar ein Überschuß ergeben wird.

Das öffentliche Schlachthaus und der Viehmarkt wurden nach den Plänen und unter Leitung des in Berlin wohnhaften kön. preussischen Architekten Herrn Julius Henicke erbaut, welcher nach den Baukosten als Kanzleipauschale 2%, als Honorar 4% erhielt; sein Stellvertreter war der Berliner Architekt Otto Rathen mit einem entsprechenden Hilfspersonale.

Die Bauarbeiten haben im Wege schriftlicher Offert-verhandlungen nachfolgende Unternehmer ausgeführt:

I.

Beim öffentlichen Schlachthause:

1. Die Erdarbeiten: Emerich Mill, Architekt in Pest;
2. Die Maurer- und Steinmetz-Arbeiten: der Pester Architekt Josef Diescher;
3. Die Zimmerarbeiten: die Pester Firma S. Neuschloß Söhne;
4. die Schieferdeckerarbeiten: Sidor Mahler, Ziegeldeckermeister in Wien;

5. Die Spenglerarbeiten: der Pester Spenglermeister Ignaz Schlesinger;

6. die Eisenarbeiten: die Detsl'sche Eisengießerei Aktiengesellschaft in Pest;

7. die Brunnenarbeiten: der Pester Brunnenmeister Anton Bürgermeister;

8. die Pflasterarbeiten: der Pester Unternehmer Carl Wallenfeld;

9. die Gartenanlagen: Hermann Petz, Kunstgärtner in Pest;

10. die Hafnerarbeiten: Ignaz Fischer, Fabrikbesitzer zu Herend in Ungarn;

11. die Tischlerarbeiten: Georg Bachmayer, Tischlermeister in Pest;

12. die Schlosserarbeiten: die Detsl'sche Eisengießerei-Aktiengesellschaft in Pest;

13. die Glaserarbeiten: Stefan Forgó, Glasermeister in Pest;

14. die Maler- und Anstreicher-Arbeiten: Alexander Schober, Anstreichermeister in Ofen;

15. die Wasserleitungs- und Kanalisierungsarbeiten: J. A. Nird, Fabrikbesitzer in Berlin;

16. die Marmor- und Granitarbeiten: Johann Krauß, Steinmetzmeister in Pest;

17. die gußeisernen Fenster: die Ofner Ganz'sche Eisengießerei Aktiengesellschaft;

18. die Metlacher Kunstpflaster-Arbeiten in den Schlachtkammern und anderen Lokalitäten: T. Holzhüter, Unternehmer in Berlin;

19. die Klinkerpflasterung in den Kühlkammern und Stallungen: der Pester Unternehmer Bernhard Weiß;

20. die Bildhauerarbeiten: die Pester Bildhauer Haslaß und Rügler, und der Wiener Bildhauer Sommer;

21. die Gasinstallations- und Beleuchtungs-Arbeiten: die Pest-Dfner Gasfabrik;

22. die Thurmuh: Samuel Kralik, Uhrmacher in Pest.

II.

Beim Viehmarkte:

1. Die Erdarbeiten: die Pester Unternehmer Kall und Schomann;

2. die Maurer-, Steinmetz- und Hafnerarbeiten: der Pester Architekt Josef Diescher;

3. die Zimmerarbeiten: der Pester Unternehmer Gulbrand Gregerfen;

4. die Schieferdecker- und Spengler-Arbeiten: der Wiener Ziegeldeckermeister Isidor Mahler;

5. Die Eisenarbeiten: die Detl-sche Eisengießerei Aktiengesellschaft in Pest;

6. Die Schofferarbeiten: dieselbe;

7. Die Tischlerarbeiten: der Pester Tischlermeister Andreas Thék;

8. Die Glaserarbeiten: Stefan Forgó, Glasermeister in Pest;

9. Die Maler- und Anstreicher-Arbeiten: Alexander Schober, Anstreichermeister in Ofen;

10. Die Pflasterarbeiten: der Pester Pflasterer-Meister Michael Hirsch jun.;

11. Die Wasserleitungs- und Kanalisirungs-Arbeiten: der Berliner Fabrikbesitzer F. A. Nird.

Die in beiden Anstalten verwendeten Steine und Marmorblöcke wurden aus den Sösküter und Písker Steinbrüchen beigebracht; das Flächenmaß des öffentlichen Schlachthauses beträgt . . . . . 10 Foch

Des Viehmarktes . . . . . 15 "

---

zusammen 25 Foch.

Die bebaute Fläche 7000 □°.

Mit der Bau-Aufsicht, sowie mit den Vorarbeiten der Einrichtung und Geschäftsgebarung beider Anstalten wurde seitens der Pester Stadtbehörde die Fleisch-Commission beauftragt, deren Mitglieder unter den Magistrats-Rathe Karl Rammernayer als Präses folgende Pester-Stadtrepräsentanten waren: u. z. Carl Becker, Johann Bednarsch, Martin Fabesch, Dr. Paul Fromm, Augustin Grund, Franz Kern, Georg Klenovits, Josef Preußner, Alexander Ságody, Anton Schäfer, Georg Schmidlechner, Johann Schuster, Florent Simon, Ignaz Szendrey, Pius Thurn, Anton Wimmer, Franz Virágh, der verbliehene Oberphysikus Dr. Franz Flór, der substituirte Oberphysikus Dr. Geiza Halász, Marktinspektor Ladislaus Kiegler, Stadingenieur Josef Vogler, Rechnungsrevident Hugo Lampl und Notär Johann Börös.

Nach erfolgter Genehmigung der durch diese Kommission ausgearbeiteten, die Eröffnungsmodalitäten, das Geschäfts-Gebahren und die Dienst-Instruktion beider Anstalten enthaltenden behördlichen Statuten seitens der Stadtbehörde unterm 1. Mai 1872 Z. 15340, seitens des Ministers des Innern unterm 26. Juni 1872 Z. 15151 wurden beide öffentliche Anstalten in Beisein Vertreter der Regierungsbehörden, öffentlichen Anstalten und Gewerbege nossenschaften mit Vornahme einer Probe-Schlachtung am 27. Juli 1872 feierlich eröffnet, am 1-ten respektive 15-ten August 1872 aber dem öffentlichen Verkehr beziehungsweise zum ausschließlichen Gebrauch der Fleischhauer übergeben.

Das Verwaltungs-Personal des öffentlichen Schlachthauses und Viehmarktes ist:

I.

Beim öffentlichen Schlachthause:

1. Der Direktor mit 1600 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

2. Der Kontrolor mit 1,200 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

3. Der Thierarzt mit 1000 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

4. Ein Kanzellist mit 600 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

5. Zwei Bruch-Auffseher, zugleich Schätzmeister mit 600 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

6. Ein Hausinspektor mit 600 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

7. Ein Maschinist welcher technische Fachkenntnisse besitzt und die an der Maschine vorkommenden Reparaturen besorgt, mit 1000 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

8. Ein Heizer mit 500 fl. Gehalt ohne Wohnung.

9. Ein beständiger Tagelöhner mit einem Taglohne per 1 fl.

10. Die Wachmannschaft u. z:

a) ein Wachaufseher mit 500 fl. Jahresgehalt, Naturalwohnung und Montur.

b) 6 Wachleute mit 360 fl. Jahresgehalt und Montur in Natura.

II.

Beim Viehmarkte:

1. Ein Futtermeister mit 600 fl. Jahresgehalt und Naturalwohnung.

2. Zwei Hausknechte mit einem Monatgehalt von 30 fl., die in den Stallungen schlafen.

Außerdem die nach Bedarf zu bestellenden Tagelöhner.

Am Viehmarkte, so wie auf dem in der unmittelbaren Nachbarschaft liegenden Pferdemarkte im Ausmaße von 44 Soch, verrichten die marktpolizeilichen Agenden die Organe

des städt. Marktinspektorates, welche am Viehmarkte wäh-
rend der Dauer des Marktes dem Direktor des öffentlichen
Schlachthauses untergeordnet sind und demselben in jeder
Hinsicht zu unterstützen verpflichtet sind.

Die sanitätspolizeilichen Agenden besorgen an den 4
Landes-Fahrmärkten und jeden Donnerstag abgehaltenen Wo-
chenmärkten außer dem Institutsarzte die übrigen städt. Thier-
ärzte, den Sicherheitsdienst versehen die Organe der Feld-
Hauptmannschaft.

Der Gebühren-Tarif ist in beiden Anstalten folgender :

I.

Im öffentlichen Schlachthause.

Für 1 Stück Hornvieh ist zu zahlen an Schlacht- gebühr	1 fl. — fr.
1 auf der Probeschlachtbrücke	1 fl. 70 fr.
Für 1 Kalb	— fl. 20 fr.
„ 1 Schaf, Hammel, Lamm, Wid- der, Kiße oder Ziege	— fl. 5 fr.

einschließlich der Benützung der Kühlkammern, Wasserleitung
und Gasbeleuchtung.

An Stallgebühr, wenn das Vieh über 24 Stunden im
öffentlichen Schlachthause gehalten wird, ist per Stück und
Tag zu zahlen:

Für ein großes Hornvieh	— fl. 10 fr.
„ „ Kalb	— fl. 3 fr.
Für ein Schaf, Hammel, Widder, Lamm, Kiße oder Ziege	— fl. 2 fr.

Fuhrlohn für Benützung des städt. Fleischwagens in
die Stadt:

Für ein großes Hornvieh	— fl. 50 fr.
„ „ Kalb	— fl. 10 fr.

Für ein Schaf, Hammel, Widder,
 Ritze oder Ziege . . . . . — fl. 5 fr.

Für ein Lamm . . . . . — fl. 2 fr.

Der Wagen darf nur dann abgehen wenn die aufgeladene Last mindestens dem Fuhrlohn von 1 fl. 50 fr. entspricht, oder die Gebühr von 1 fl. 50 fr. ohne Rücksicht auf eine geringere Last bezahlt wird.

II.

An Viehmarkte sind die Marktgebühren folgende:

Für 1 großes Hornvieh ist zu zahlen . . . 50 fr.

„ ein Kalb, Kuh- oder Stier-Kalb . . . 15 fr.

„ „ Schaf, Hammel, Lamm oder Ziege

u. f. w. . . . . 7 fr.

An Stall- und Standgeld per Tag und Stück:

Für ein großes Hornvieh an Stallgeld . . 10 fr.

„ „ „ „ „ Standgeld . . . 5 fr.

„ „ Kalb, Schaf, Lamm, Ziege an
 Standgeld . . . . . 2 fr.

Waggebühren für die Benützung der städt. Wage:

Für ein Großvieh . . . . . 10 fr.

„ „ Kleinvieh . . . . . 2 fr.

„ Fleisch und sonstiges per Zentner . . . 3 fr.

Für das Futter und die Pflege des Viehes sind die vierteljährlich durch die Stadtbehörde festgesetzten Gebühren zu entrichten.

Für die vom Lande im geschlachteten Zustande anlangenden Kälber und Schafe sind auf Grund des obigen Gebühren-Tarifs sowohl die Markt- als auch Schlachtgebühren zu zahlen.

Der Schlachtzwang erstreckt sich auf das große Hornvieh und Kleinvieh mit Ausnahme des Borstenviehes, für die zum gewerbsmäßigen Schlachten nöthigen Werkzeuge und Aufbewahrung derselben haben die Fleischhauer selbst Sorge zu

tragen, die innere Einrichtung der Schlachtkammern und anderer Lokalitäten besorgt die Anstalt.

Im öffentlichen Schlachthause ist jedem Fleischhauer gestattet sein Vieh selbst mit Futter versehen zu können, am Viehmarke aber sorgt hiefür die Anstalt.

Das beim Schlachten aufgefangene Blut ist Eigenthum der Fleischhauer, die dasselbe zur Albumin-Fabrikation dem betreffenden Unternehmer verkaufen.

Geschlachtetes Vieh, oder Fleisch (mit Ausnahme des Schweinefleisches) in die Stadt zu bringen, ist verboten, das Einführen der geschlachteten Kälber, Schafe und Lämmer ist jedoch auf der Eisenbahn gegen Entrichtung der Markt- und Schlachtgebühr gestattet.

Jedes zum Schlachten bestimmte Hornvieh, oder nicht auf der Eisenbahn anlangende geschlachtete Kleinvieh, welches in der Stadt wo immer vorgefunden wird, wird konfisziert und der Eigenthümer nach einem großen Hornvieh mit einer Geldbuße von 100—500 fl. nach einem Kleinvieh mit einer Geldbuße von 5—100 fl. oder einer entsprechenden Gefängniß-Strafe geahndet.

Das öffentliche Schlachthaus liegt innerhalb der Verzehrungssteuer-Linie, der Viehmarkt aber aus Gewerbs- und Handelsrücksichten außerhalb derselben.

Jedes zum Verkaufen bestimmte Horn- und Kleinvieh ist auf den Viehmarkt zu treiben und für dasselbe die Marktgebühr zu entrichten, dieser Maßregel unterliegen auch jene Fleischhauer, die ihr Vieh am Lande ankaufen und in das öffentliche Schlachthaus treiben.

Jedes Vieh muß mit einem regelmäßigen gedruckten Viehpasse versehen sein, dessen Mangel die Zurückweisung, beziehungsweise Beschlagnahme des Viehes zur Folge hat.

Das Jahres-Budget beider Institute ist folgendes:

A) Bedarf (Auslagen.)

I. Gehalte des Personals	12,501 fl.
II. Verwaltungsauslagen	28,320 fl.
III. Gebäudeerhaltung und Reinigung	10,300 fl.
IV. Amortisation der Baukosten	119,256 fl.
Summe des Bedarfes	<u>170,377 fl.</u>

B. Bedeckung (Einkommen).

a) beim öffentlichen Schlachthause.

I. Schlachtgebühren	71,150 fl.
II. Stallgeld	1,470 fl.
III. Fuhrlohn nach den Fleisch-Wagen	3,280 fl.
IV. Futtergebühren	1,000 fl.
V. Miethzinse	5,000 fl.

b) am Viehmarkte.

VI. Marktgebühren	73,750 fl.
VII. Stallgeld	5,800 fl.
VIII. Futtergebühren und Viehversorgung	9,750 fl.
IX. Wagggebühren	6,800 fl.
X. Düngerverkauf	1,000 fl.
XI. Unvorhergesehene Einnahmen	1,000 fl.

Summe der Bedeckung . . . . . 180,000 fl.

Im Vergleiche mit dem Bedarf per . . . . . 170,377 fl.

bleibt ein Reingewinn per . . . . . 9,623 fl.

D. W.

Laut Jahres-Bericht des Schlachthaus-Directors vom Jahre 1872 wurden vom 1-ten, resp. 15. August als Eröffnungstage des Schlachthauses bis Ende Dezember 1872 auf das öffentliche Schlachthaus getrieben :

Großvieh . . . . . 20,741 Stück.
Kleinvieh . . . . . 25,370 Stück.
Hiemit fallen auf einen Tag vom Großvieh $149\frac{7}{10}$ St.,
von Kälbern $58\frac{5}{10}$ St., von anderem Kleinvieh $122\frac{9}{10}$ St.

Während derselben Zeit wurden auf den Viehmarkt
getrieben: 311 St. Stiere, 36,833 St. Ochsen, 2074
St. Büffel, 20,580 St. Kühe, 217 St. Stierkälber,
155 St. Kuhkälber, 5541 St. Kälber, und 42,487 St.
anderes Klein-Vieh.

Im öffentlichen Schlacht-Hause belaufen sich die Ein-
nahmen während obiger Zeit auf . . . . . 26,041 fl. 48 kr.
am Viehmarkte auf . . . . . 37,767 fl. 20 kr.

Zusammen 63,808 fl. 68 kr.

Hiezu nicht gerechnet jene Schlacht- und Marktgebühren,
welche nach dem im geschlachteten Zustande eingeführten
Kleinvieh durch die kön. ung. Verzehrungssteuerämter bei
den Mauthen eingehoben wurden.

Nach obigem Einkommen urtheilend steht zu hoffen,
daß die Jahres-Revenuen des öffentlichen Schlachthaus
und Viehmarktes 180,000 fl. erreichen werden und unter
solchen Verhältnissen die namhaften Geld-Opfer, welche die
Stadt Pest zur Errichtung beider Anstalten aus öffentlichen
sanitäts- und volkswirthschaftlichen Rücksichten gebracht hat,
aus den schon erzielten und bei Zunahme der Bevölkerung
und Consumtion von Jahr zu Jahr steigenden Einnahmen
auch in finanzieller Beziehung einen reichlichen Ersatz finden
dürften.

Pest im Monat März 1873.

Die Stadtbehörde.

DE BALLAGI GÉZA.

Die Gesellschaft

Post im Monat März 1878

